

El Jubileu de Siurana

Cornudella de Montsant (Priorat)

1. El sentit de la celebració

El Jubileu de Siurana, nucli de població agregat al municipi de Cornudella de Montsant, se celebra cada 9 de maig i és un exemple de religiositat popular vinculada al territori. Reuneix, efectivament, un seguit de pràctiques i rituals que es transmeten de generació en generació, generen un sentiment d'identitat i continuïtat de la comunitat i que fan palesa la relació de les persones i comunitats locals amb el seu entorn natural.

La major part de les festes tradicionals que, en l'actualitat, se celebren a la comarca tenen una clara vinculació al cicle agrícola, si més no en les seues orígens. En algunes es tracta d'una relació que hom pot valorar genèricament. La benedicció dels animals domèstics, i sobretot, els emprats per al transport i les tasques agrícoles, en seria un exemple. O els costums de record dels difunts –visites als cementiris, ofrenes de llum en l'àmbit domèstic, àpats familiars amb castanyes i panallets...– a l'entorn de la festa de Tots Sants. Tanmateix, hi ha un seguit de celebracions que, com el Jubileu, expliciten aquesta relació entre el món agrari tradicional i l'espiritualitat.

Efectivament, en una societat tradicional mediterrània com la nostra, la petició a la divinitat de pluja a temps que aseguri la collita ha estat una demanda constant i necessària. Com també ho estat la petició de protecció davant els excessos i perills que pot comportar la meteorologia. En definitiva, hom ha pregat al cel per aigua en el moment just i la quantitat necessària.

Els espais de relació preferent amb el Cel quan les circumstàncies aconsellen la petició de l'ajut diví són les ermites. Les ermites, ben abundants en una comarca com el Priorat, són indrets sagrats, on s'exerceixen formes de religiositat no ordinària, tant de tipus personal com col·lectiu. Les ermites, on es veneren sants i santes, que actuen com a mitjancers locals amb Déu i sobretot, on es veneren les advocacions locals de la Mare de Déu són els llocs on s'acudeix davant situacions personals de dificultat o perill. I on es dipositaven els exvots com a manifestació d'agraïment pels favors rebuts.

Però, sobretot, les ermites són indrets on s'acudeix col·lectivament, de forma periòdica, per reforçar el vincle entre la comunitat i la divinitat i, de forma excepcional, davant de situacions de crisi que afecten la població: risc d'epidèmies, plagues, guerres i –la causa més comuna– sequera. Les ermites es troben en indrets significats, en paratges naturals, enlairades a la vista dels pobles o recollides al peu de la muntanya, segons els seus orígens i la seva vinculació a l'eremitisme històric. Generalment indrets amb aigua, en un territori de secà, i amb una càrrega espiritual que es fa palesa en el present, ja que la pràctica totalitat de les ermites de la comarca mantenen les seves festes tradicionals, tot i haver esdevingut també espais de lleure i contacte amb la natura, en diumenges o durant el bon temps.

Les professons de pregàries documentades històricament a les nostres ermites es compten per desenes: rituals antics, fortament codificats –recorregut, punts d'aturada, símbols...– avui pràcticament desapareguts. És conserven, però, un seguit de celebracions tradicionals, no menys antigues, de caire anyal. Hi ha dos moments en el

cicle de l'any que concentren la major part d'aquestes celebracions, amb caire de romiatge i/o aplec a les ermites: la primavera i l'estiu.

A la primavera, efectivament, trobem un seguit de festes que tenen com a objectiu invocar l'ajut celestial en relació a meteorologia, demanant puja i que no es produeixin pedregades o tempestes. Aquestes festes han arribat el present amb una clara vigència, evolucionant en alguns aspectes.

2. Història de la festa

La comarca del Priorat ha tingut dues advocacions de la Mare de Déu conegudes com a Mare de Déu de l'Aigua, amb uns santuaris amb una àmplia àrea d'influència. La primera, entre els segles XIII i XVII, fou la Mare de Déu de Montsant. La segona, a partir del segle XVII i vigent a l'actualitat, Santa Maria de Siurana, venerada a l'església parroquial de la població.

Tot i tractar-se d'una església dins d'un petit nucli urbà, la ubicació del poble de Siurana, envoltat de cingles, en una mena de península de pedra a l'extrem de la serra de la Gritella, justifica plenament que la seva església parroquial esdevingués santuari de referència per a bona part dels pobles de la comarca i, encara, per altres del Baix Camp, la Conca de Barberà o altres comarques més allunyades. Cal recordar que Siurana fou un dels darrers baluards dels musulmans a la Catalunya Nova i que la seva conquesta, el 1153, genera una de les llegendes més conegudes del país: el salt de la reina mora.

Coneixem nombrosos exemples de processons de pregàries a Santa Maria de Siurana per diversos motius. Sabem, per exemple, que cap el 1652 la majoria dels pobles de la rodalia acudiren en romiatge penitencial de pregàries al santuari per demanar a la Mare de Déu que lliurés els pobles de la pesta bubònica, o mal de glànola, que tants estralls féu a Catalunya. Segons Eufemià Fort, les processons de cadascun dels pobles eren presidides pel rector de la respectiva parròquia i també per les autoritats de la població, el batlle o els jurats, que entraven a Siurana, tot acabant de cantar les lletanies dels sants que havien començat una estona abans, hissant el santcrist, que de vegades, pel camí, havia calgut traslladar ajagut per causa de la seva grandària. Perquè no era rar que aquestes peregrinacions penitencials precisament anessin precedides d'un vot particular o col·lectiu especial: anar descalç tot el camí o part d'ell, no tastar sinó pa i aigua en tot el dia, i també pujar a Siurana el santcrist gros de la parròquia romera. També es coneixen pregàries per motiu de la manca d'aigua: no menys de disset processons entre el 1689 i el 1817. O bé, pels perills que comportava la guerra el 1707 i el 1710, o en acció de gràcies pel feliç acabament d'un altre conflicte el 1814.

El 30 de novembre de 1682, el Papa Innocenci XI instituï el primer Jubileu a Santa Maria de Siurana. El 1695 es van fer les ordinacions de la confraria perquè, en aquells moments, la Mare de Déu de Siurana comptava amb molts feligresos, gent dels pobles de la rodalia –Arbolí, Cornudella, Albarca, la Mussara, Alforja, Poboleda, la Febró, Ulldemolins, Prades, la Morera de Montsant, Capafonts– i d'altres més allunyats –Porrera, l'Albiol, Mont-ral...–, fins i tot de Tarragona, Reus, Lleida, les Borges Blanques, Montblanc, Valls o Barcelona.

El Jubileu comportava una indulgència plenària per a tots els confreres o confreres de Santa Maria, que el Papa Gregori XVI amplià, el 1832, al conjunt de la població, estenent els beneficis a tots els fidels cristians que complissin els preceptes de la confraria encara

que no fossin confreres de la Mare de Déu de Siurana. I encara, el 1844, es va obtenir de Roma l'ampliació de les indulgències i gràcies espirituals de Jubileu per a tots els pelegrins que hi anessin cada 9 de maig. Durant els segles XVIII i XIX, Santa Maria de Siurana fou, doncs, centre de devoció d'un ampli territori.

A tall d'exemple esmentem que, el 1844, es van compondre unes *Cobles per a cantar los pelegrins del Jubileu de la Mare de Déu de Ciurana* que van gaudir d'una gran popularitat. Foren publicats el 1846 a Poboleda, fent referència a aquesta població, però en les seves versions orals s'adaptaven a cada poble.

Fins al primer terç del segle XX, a l'interior del temple hi havia uns cercols de ferro clavats a les parets laterals, dintre dels quals eren dipositades les creus de les parròquies durant la permanència dels romeus a la població. Cada parròquia tenia el seu lloc assenyalat. El 1933, Francesc Blasi, en el seu estudi sobre els santuaris marians de la diòcesi, escriu:

«Actualment aquesta tradició [la d'anar cada poble amb la seva creu i dipositar-la a l'església] es va perdent de mica en mica, i, d'uns quants ençà els pobles de la comarca sembla que menyspreïn Ciurana, ara que la veuen pobra i minvant. Ja no hi pugen com abans, en llarguíssima processó, a implorar l'aigua del cel, els més perquè no sembren, i els altres perquè troben el camí massa costatut i pedregós, avesats molts d'ells a fruit de bona carretera. Prou se'n plany el bon rector, Emili Sánchez, d'aquest allunyament que, fet i fet, esdevé una minva de devoció a la Verge de Ciurana.»

Malgrat aquesta visió pessimista, la diada de 9 de maig continuava concentrant els pobles de la rodalia. A *La Veu de Tarragona*, el 13 de maig d'aquell mateix any, llegim:

«El Sant Jubileu que dimarts es celebrà a Ciurana es veigé força animat. Un grup d'entusiastes d'Ulldemolins cantà l'Ofici al matí i el rosari, a la tarda, amb força gust.»

Una altra font –la revista *Priorat*– ens diu que foren els cantaires de la parròquia acompanyats de més d'un centenar de veïns i que hi van anar a peu. A mitjan segle XX, l'etnòleg Ramon Violant i Simorra anotava:

«Els pobles prioratins donen el nom de la Verge de l'Aigua a la de Siurana, perquè des d'antic és remeiera de l'eixut. Per això, els feligresos de Cornudella Poboleda, la Morera, Arbolí, Albarca i la Febró, acompanyats de clergues i autoritats, anys enrera pujaven en processó a Siurana amb la Vera-Creu i el Sant Crist gros arborat. En arribar al poble, la Mare de Déu els esperava fora l'església, i començaren les pregàries per la pluja, en les quals prenién part sis o set-centes persones que ocupaven tota l'esplanada del costat del temple. Un orador sagrat dirigia la paraula als fidels allí congregats. Conten que una vegada, tot i fer un bon sol en començar la cerimònia, es mullaren de debò abans d'acabar-la.»

El Jubileu de Siurana s'ha celebrat amb total continuïtat, exceptuant en temps de guerra. Durant la Guerra Civil, la imatge, una talla romànica, fou portada a Tarragona i retornada, el 1940, a la població. La imatge fou robada el 1979 i, el 1980, se'n féu una reproducció.

El 1953 se celebrà una festa extraordinària en commemoració dels vuit segles de la conquesta de la població per part de les tropes cristianes. L'objectiu de la celebració era aplegar la gent de les antigues parròquies sufragànies de Siurana. Hi van assistir més de quatre mil persones, procedents de Reus, Tarragona, Valls, l'Espluga de Francolí, Montblanc i les poblacions de l'àrea d'influència immediata del santuari: Alforja, Arbolí, Cornudella de Montsant, Albarca, Ulldemolins, Prades, Vilanova de Prades, Poboleda...

Tal com s'ha dit, l'anada al Jubileu, des dels diferents pobles, es feia a peu, en colles, amb carros i animals de bast –segons la distància que separa les diferents poblacions de Siurana–, progressivament substituïts per vehicles a motor. Fins fa relativament pocs anys, força gent acostumava a anar amb vehicle fins a Cornudella de Montsant per a fer a peu el camí que puja fins a Siurana. Encara el 1975, Fort anotava:

«Ara ja fa uns quants anys que a Siurana és possible l'accés de vehicles rodats, però encara hi ha romeus que, per arribar-hi han fet tres i quatre hores de camí per tresqueres de muntanya, certament incòmodes sovintejadament, i que cal que desfacin per tornar a casa.»

3. Característiques específiques, elements i implantació de la festa

En l'actualitat, el Jubileu se celebra cada any, conservant plenament el sentit de devoció personal i d'obtenció d'unes gràcies espirituals, no formalitzades com en el passat. Al matí es fan les confessions –el Jubileu reuneix bona part dels capellans de la contrada i, per això, quan s'escau en diumenge, sol passar al dissabte anterior– i es celebra missa solemne. Es canten els goigs de la Mare de Déu de Siurana, una peça de literatura popular dels que es coneix una edició del 1765. A la tarda té lloc un ritual de profunda significació, tant com a expressió d'una devoció com de la participació en una identitat col·lectiva. La professó eucarística surt de l'església parroquial, portant el Santíssim, sota pal·li, per un camí estret i dret, fins el punt més enlairat del nucli urbà, al capdamunt de l'antic castell. En aquest indret es fa la benedicció dels termes del voltant. La professó retorna tot seguit a l'església. Aquest ritual comporta la demanda d'aigua i bona collita per a totes les poblacions de la rodalia.

A la diada hi participen centenars de persones, en nombre variable segons el dia de la setmana en què cau la festa. La major part hi arriba en vehicles, tot i que encara hi ha qui hi puja a peu des de Cornudella.

4. Fonts de consulta i organitzadors

Bibliografia:

AMIGÓ I ANGLÈS, Ramon. *Siurana de Prades, enllà de la història i la llegenda*. Santes Creus: Fundació Roger de Belfort, 1995

FORT I COGUL, Eufemià. *Notícia de Siurana de Prades*. Santes Creus: Fundació Roger de Belfort, 1975

PALOMAR, Salvador; SOLÀ, Montserrat. *Puix en alt lloc sou posada. Ermites i santuaris, indrets de devoció popular al Priorat*. Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 2001

VIOLANT I SIMORRA, Ramon. *Etnografia de Reus i la seva comarca*. Barcelona: Ed. Alta Fulla, 1990

Organització a càrrec de la Parròquia de Siurana

Redacció: Salvador Palomar